

Αρχαία Ελληνικά
Θεωρητικής Κατεύθυνσης
Γ' Λυκείου 2001

ΕΚΦΩΝΗΣΕΙΣ

Διδαγμένο κείμενο
Ἀριστοτέλους Ἠθικά Νικομάχεια (Β6, 4-10)

Ἐν παντὶ δὴ συνεχεῖ καὶ διαιρετῶ ἔστι λαβεῖν τὸ μὲν πλεῖον τὸ δ' ἔλαττον τὸ δ' ἴσον, καὶ ταῦτα ἢ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ἢ πρὸς ἡμᾶς... Λέγω δὲ τοῦ μὲν πράγματος μέσον τὸ ἴσον ἀπέχον ἀφ' ἑκατέρου τῶν ἄκρων, ὅπερ ἔστιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πᾶσιν, πρὸς ἡμᾶς δὲ ὃ μήτε πλεονάζει μήτε ἐλλείπει· τοῦτο δ' οὐχ ἓν, οὐδὲ ταῦτὸν πᾶσιν. Οἷον εἰ τὰ δέκα πολλὰ τὰ δὲ δύο ὀλίγα, τὰ ἕξ μέσα λαμβάνουσι κατὰ τὸ πρᾶγμα· ἴσῳ γὰρ ὑπερέχει τε καὶ ὑπερέχεται· τοῦτο δὲ μέσον ἔστι κατὰ τὴν ἀριθμητικὴν ἀναλογίαν. Τὸ δὲ πρὸς ἡμᾶς οὐχ οὕτω ληπτέον· οὐ γὰρ εἴ τῷ δέκα μναὶ φαγεῖν πολὺ δύο δὲ ὀλίγον, ὃ ἀλείπτῃς ἕξ μνάς προστάξει· ἔστι γὰρ ἴσως καὶ τοῦτο πολὺ τῷ ληψομένῳ ἢ ὀλίγον· Μίλωνι μὲν γὰρ ὀλίγον, τῷ δὲ ἀρχομένῳ τῶν γυμνασίων πολὺ. Ὅμοίως ἐπὶ δρόμου καὶ πάλης. Οὕτω δὴ πᾶς ἐπιστήμων τὴν ὑπερβολὴν μὲν καὶ τὴν ἔλλειψιν φεύγει, τὸ δὲ μέσον ζητεῖ καὶ τοῦθ' αἰρεῖται, μέσον δὲ οὐ τὸ τοῦ πράγματος ἀλλὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς.

Εἰ δὴ πᾶσα ἐπιστήμη οὕτω τὸ ἔργον εὖ ἐπιτελεῖ, πρὸς τὸ μέσον βλέπουσα καὶ εἰς τοῦτο ἄγουσα τὰ ἔργα (ὅθεν εἰώθασιν ἐπιλέγειν τοῖς εὖ ἔχουσιν ἔργοις ὅτι οὐτ' ἀφελεῖν ἔστιν οὔτε προσθεῖναι, ὡς τῆς μὲν ὑπερβολῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως φθειρούσης τὸ εὖ, τῆς δὲ μεσότητος σωζούσης, οἱ δ' ἀγαθοὶ τεχνῖται, ὡς λέγομεν, πρὸς τοῦτο βλέποντες ἐργάζονται), ἢ δ' ἀρετὴ πάσης τέχνης ἀκριβεστέρα καὶ ἀμείνων ἔστιν ὥσπερ καὶ ἡ φύσις, τοῦ μέσου ἂν εἴη στοχαστικὴ. Λέγω δὲ τὴν ἠθικὴν· αὕτη γὰρ ἔστι περὶ πάθη καὶ πράξεις, ἓν δὲ τούτοις ἔστιν ὑπερβολὴ καὶ ἔλλειψις καὶ τὸ μέσον.

- A.** Από το κείμενο που σας δίνεται να μεταφράσετε στο τετράδιό σας το απόσπασμα: "**Οὕτω δὴ πᾶς ἐπιστήμων ... καὶ ἔλλειψις καὶ τὸ μέσον**".

Μονάδες 10

- B.** Να γράψετε στο τετράδιό σας τις απαντήσεις των παρακάτω ερωτήσεων:

- B1.** "**Ἐν παντὶ δὴ συνεχεῖ...οὐ τὸ τοῦ πράγματος ἀλλὰ τὸ πρὸς ἡμᾶς**":

Με ποια κριτήρια είναι δυνατός, κατά το χωρίο αυτό, ο καθορισμός του "μέσου" και ποια είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της μεσότητας, ανάλογα με το κριτήριο καθορισμού της;

Μονάδες 15

- B2. Τέχνη - ἀρετή - φύσις:** Ποιο κοινό χαρακτηριστικό γνώρισμα διακρίνει ο Αριστοτέλης στις τρεις αυτές έννοιες, σε ποια από τις τρεις δίνει το προβάδισμα και γιατί, κατά τη γνώμη σας, της δίνει το προβάδισμα αυτό;

Μονάδες 15

- B3.** Ποια φιλοσοφική και συγγραφική δραστηριότητα ανέπτυξε ο Αριστοτέλης κατά την περίοδο στην οποία ανήκουν τα "Ἠθικά Νικομάχεια";

Μονάδες 10

- B4.** Να σχηματίσετε ένα ομόρριζο ουσιαστικό (απλό ή σύνθετο) της αρχαίας ελληνικής για καθέναν από τους παρακάτω ρηματικούς τύπους, χρησιμοποιώντας την παραγωγική κατάληξη που σας δίνεται:

λαβεῖν : **-μα**

ἄγουσα : **-ή**

εἰώθασιν : **-ος**

ἔχουσιν : **-σις**

φθειρούσης : **-ά**

Μονάδες 10

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

- A.** Έτσι, λοιπόν, κάθε ειδικός αποφεύγει την υπερβολή και την έλλειψη, ενώ αναζητεί το μέσον και αυτό επιλέγει, όχι όμως το από καθαρά ποσοτική άποψη μέσον αλλά το σχετιζόμενο με μας.

Αν, λοιπόν, κάθε επιστήμη έτσι εκπληρώνει σωστά το έργο της αποβλέποντας στο μέσον και κατευθύνοντας σ' αυτό τα έργα (γι' αυτό συνηθίζουν για τα σωστά έργα να προσθέτουν στο τέλος ότι δεν είναι δυνατόν ούτε να αφαιρέσουμε ούτε να προσθέσουμε, με την ιδέα ότι η υπερβολή και η έλλειψη φθείρουν το σωστό, ενώ η μεσότητα το διασώζει, και οι ικανοί τεχνίτες, όπως λέμε, εργάζονται αποβλέποντας σ' αυτό), (αν), λοιπόν, η αρετή είναι πιο ακριβής και ανώτερη από κάθε τέχνη, όπως ακριβώς και η φύση, θα μπορούσε να έχει για στόχο της το μέσον. Και εννοώ την ηθική (αρετή), γιατί αυτή σχετίζεται με τα πάθη και τις πράξεις και σ' αυτά υπάρχει η υπερβολή και η έλλειψη και το μέσον.

- B1.** Τα κριτήρια για τον καθορισμό του « μέσου » όσον αφορά τα πράγματα που διέπονται από συνοχή και που μπορούν να διαιρούνται, καθορίζονται με δύο διαφορετικούς τρόπους: σε σχέση με το ίδιο το πράγμα (αντικειμενικά) και σε σχέση με το άτομο (υποκειμενικά).

Στην προσπάθειά του να αποδώσει τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της αντικειμενικά ορισμένης μεσότητας θεωρεί το μέσο του πράγματος ότι απέχει το ίδιο από τα άκρα και είναι το ίδιο για όλους. Από την άλλη σε σχέση με το υποκειμενικά ορισμένο μέσο θεωρεί ότι αρχικά δεν είναι ένα και ότι διαφέρει μεταξύ των ανθρώπων. Η κάθε αρετή κατά τον Αριστοτέλη είναι μεσότης, είναι δηλαδή το μέσον ανάμεσα στα δύο άκρα, την υπερβολή και την έλλειψη, που έχουν και τα δύο αρνητικό χαρακτήρα.

Για να ενισχύσει την άποψή του, χρησιμοποιεί κατά τη γνωστή μέθοδό του παραδείγματα από την αριθμητική αναλογία για τον ορισμό της μεσότητας σε σχέση με το πράγμα, ενώ για τη μεσότητα του υποκειμένου τα παραδείγματα λαμβάνονται από το χώρο του αθλητισμού.

- B2.** Σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, τέχνη, αρετή και φύση έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό γνώρισμα, και οι τρεις έχουν τη δυνατότητα δημιουργίας κάποιας μορφής: η τέχνη μορφοποιεί το υλικό της, η φύση δημιουργεί επίσης

μορφές, η αρετή δίνει μορφή στην προσωπικότητα του ανθρώπου.

Συγκρίνοντας τις τρεις αυτές έννοιες καταλήγει ότι η αρετή είναι ανώτερη από την τέχνη, γιατί μορφοποιεί στην ουσία του τον άνθρωπο. Αλλά και η φύση είναι ανώτερη από την τέχνη, γι' αυτό η τέχνη μιμείται την φύσιν.

Ωστόσο η ανωτερότητα της φύσης έναντι της τέχνης θεμελιώνεται στο γεγονός ότι στη φύση κάθε όν κατευθύνεται προς ένα σκοπό, στην τελειότητα, ενώ το έργο τέχνης μένει αμετάβλητο, δεν τείνει πουθενά.

Το κριτήριο που χρησιμοποιεί στο συσχετισμό αυτό ο φιλόσοφος είναι ακριβώς ότι τα έργα της τέχνης δεν μεταβάλλονται, δεν αναφέρονται σε κάτι άλλο, ενώ η φύση μεταβάλλεται, κατευθύνεται προς κάποιο σκοπό. Άρα το κριτήριο είναι η μεταβολή και η συνεχής βελτίωση και τελείωση.

Σύμφωνα με την Αριστοτελική θεωρία και στην ηθική αρετή υπάρχει βελτίωση και εξέλιξη, μια και αποσκοπεί στην ηθική τελείωση του ανθρώπου. Η ανωτερότητά της έναντι των δύο άλλων εννοιών έγκειται στο γεγονός ότι το υλικό που μορφοποιεί είναι ο ίδιος ο άνθρωπος και αποτελεί για τον άνθρωπο την ολοκλήρωση της φύσης του.

- B3.** Η απάντηση βρίσκεται στις σσ. 145-147 του σχολικού εγχειριδίου « Φιλοσοφικός Λόγος » (« Στη Μακεδονία ο Αριστοτέλης έμεινε ως το 335. Το κλίμα που επικρατούσε .....(σελ. 145)..... *Περὶ ζώων γενέσεως*, τα *Ἠθικὰ Νικομάχεια* (σελ. 147) »).

«Στη Μακεδονία ο Αριστοτέλης έμεινε ως το 335. Το κλίμα που επικρατούσε τώρα στην Αθήνα ευνοούσε την επάνοδό του εκεί. Συνοδευμένος λοιπόν από τον Θεόφραστο ξαναγύρισε στον τόπο που είχε γίνει γι' αυτόν μια δεύτερη πατρίδα. Εκεί συνέχισε τις έρευνές του μαζί, φυσικά και τη διδασκαλία του, όχι όμως πια στην Ακαδημία, που τη διηύθυνε τώρα ο Ξενοκράτης, αλλά στο Λύκειο, το δημόσιο γυμναστήριο στον Λυκαβηττό, όπου δίδασκαν συνήθως ρήτορες και σοφιστές. Αργότερα, όταν ο Θεόφραστος ίδρυσε σχολή που θα διαφύλαττε και θα πρόβαλλε τις διδασκαλίες του Αριστοτέλη, αυτή πήρε το όνομα *Περίπατος*, ίσως από τον *περίπατον*, τη στεγασμένη στοά του Λυκείου.

Δώδεκα χρόνια έζησε τη δεύτερη αυτή φορά ο Αριστοτέλης στην Αθήνα. Και ήταν όλα χρόνια απερίσπαστης δουλειάς. Ο φιλόσοφος συνθέτει τώρα το σημαντικότερο μέρος των *Πολιτικῶν* του (έχει άλλωστε προηγηθεί -κατά την περίοδο των ταξιδιών του- η

συγκέντρωση των 158 Πολιτειῶν του, των μορφών διακυβέρνησης ή, όπως θα λέγαμε εμείς σήμερα, των συνταγμάτων ενός πλήθους ελληνικών πόλεων), ενώ παράλληλα συγγράφει σημαντικό μέρος από τα *Μετὰ τὰ φυσικά* του, το βιολογικού περιεχομένου έργο *Περὶ ζῴων γενέσεως*, τα *Ἠθικὰ Νικομάχεια*.

- B4.** λαβεῖν - λήμμα
ἄγουσα - ἄγωγή
εἰώθασιν - ἔθος
ἔχουσιν - σχέσις, ἔξις
φθειρούσης - φθορά

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

- Γ1.** Μετά από αυτό, λοιπόν, ο μεν Αλκιβιάδης έφυγε προς τον Ελλήσποντο και τη Χερσόνησο για να εισπράξει χρήματα· οι υπόλοιποι στρατηγοί όμως συμβιβάστηκαν με το Φαρνάβαζο με τον όρο να δώσει ο Φαρνάβαζος στους Αθηναίους είκοσι τάλαντα για την Καλχηδόνα και να οδηγήσει πρέσβεις των Αθηναίων στο βασιλιά, και έδωσαν και πήραν όρκους από το Φαρνάβαζο να καταβάλλουν οι Καλχηδόνιοι στους Αθηναίους το φόρο υποτέλειας, όσο ακριβώς συνήθιζαν, και να επιστρέψουν τα χρήματα που χρωστούσαν, οι Αθηναίοι δε να μην πολεμούν με τους Καλχηδόνιους, έως ότου έλθουν οι πρέσβεις από το βασιλιά. Ο Αλκιβιάδης όμως δε συνέβαινε να παρευρίσκεται στους όρκους, αλλά βρισκόταν στην περιοχή της Σηλυμβρίας.

- Γ2.** α)   -----   -----
                                 συγχώρησον   απόδος
                                 συγχωρησάτω   αποδότω
                                 -----   -----
                                 συγχωρήσατε   απόδοτε
                                 συγχωρησάντων   αποδόντων
                                 (ή συγχωρησάτωσαν)   (ή αποδότωσαν)
- β)   Ον.   ὁ εἰληφώς
                                 Γεν.   τοῦ εἰληφότος
                                 Δοτ.   τῷ εἰληφότι
                                 Αιτ.   τόν εἰληφότα
                                 Κλητ.   (ὦ) εἰληφώς

- Γ3.** α) « *πράξων* »: επιρρηματική τελική μετοχή ως επιρρηματικός προσδιορισμός του σκοπού, συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος κίνησης «ἄχετο», «Ἄλκιβιάδης».
« *παρών* »: κατηγορηματική μετοχή, σε θέση κατηγορουμένου, εξαρτάται από το συνδετικό ρήμα «οὐκ ἐτύγχανε» και αποδίδεται στο υποκείμενό του «Ἄλκιβιάδης».
- β) Υπόθεση: « *ἕως ἂν οἱ παρὰ βασιλέως..... ἔλθωσιν* »
(υποτακτική)
Απόδοση: « *μὴ πολεμῆν* »
(μελλοντική έκφραση)
Ο υποθετικός λόγος είναι λανθάνων, καθώς η υπόθεση λανθάνει σε χρονικοῦποθετική πρόταση, και εξαρτημένος, καθώς η απόδοση είναι τελικό απαρέμφατο, που ισοδυναμεί με μελλοντική έκφραση. Εκφράζει το προσδοκώμενο.